

Doszlop Lília

A népelet megjelenítése

Kádár-Dombi Péter kisplasztikáin

„Azt hiszem, falun született az öröklét.”¹
(Lucian Blaga)

Azonosulni tudok Lucian Blaga filozófus, költő versben foglalt gondolataival.

Életünk első éveiben mindannyiunk lelkében elültetik mesélő szüleiink, nagyszüleiink a népmesék, népmondák, népballadák világának magvait. Bizonytalán ezért van az, hogy életünk során különös érzékenységgel viseltetünk mindaz iránt, ami a mese- és mondavilágot idézi fel számunkra. Romló világunkban, amikor a globalizáció életünk minden szegmensét behálózza, amikor az örök érvényűnek hitt paradigmák felbomlani látszanak, szükségünk van kapaszkodókra, konzisztens értékrendszerre és értékítéletre.

„Küldött a falu, s most üzen értünk. [...] Erre a hívásra nagyon oda kell figyeljünk, újuló hittel, az erősek hitével, kitartásával. Az idő végtelenségében elmosódnak a gyarló emberi cselekedetek, szétmállik minden a feledés vizében, mit önmaguk fölé emelkedni képtelen kicsinyes érdekek hoznak létre. De megmarad az igazi művészet, mely az el-elakadó szót is kimondja, mely a nehézségektől meg nem torpanók töretlen hitét sugallja. Megmarad és hirdeti századokon keresztül a táj szépségét – és az önmagukat küzdve alakító emberek szépbe szőtt hitét. Igaz művészetet mondtam, mely ilyen belső igényből fakad... A falu küldött, és üzent értünk a falu. Hogy az a művészet, amelyet képviselünk, hivatását maradéktalanul betölthesse. Érdemes tovább dolgoznunk ebben a hitben” (Kedei 1979) – olvassuk Kedei Zoltán gondolatait egy 1979-es humoródszentmártoni képzőművészeti alkotótábor kapcsán.

¹ „Eu cred că veșnicia s-a născut la sat.” (*Sufletul satului*, 1924. Ford. Szemlér Ferenc)

Valahányszor kapcsolatba kerülünk a művészettel, műalkotásokkal útra kelünk egy más dimenzióba. Kimozdít bennünket a mindennapok egyhangúságából, megszínesítik a hétköznapjainkat, felszabadít. De valójában mi is a művészet? Egy műalkotás nem kíván a valóság hú mása lenni, hanem hangulatot életérzést igyekszik közvetíteni, külső eszközöket használ belső állapotok megjelenítésére, a színek és formák szimfóniájának segítségével. A tudás öntudata és az ihlet önkívületének ötvözete hozza létre a műalkotást. A művészi kifejezőmód ösztönössége, természetessége teszi lehetővé, hogy a mű könnyedén bejusson a néző tudatába, mindez a láttatás művészete. A műalkotások csak akkor érik el valódi rendeltetésüket, ha hatást tudnak gyakorolni a szemlélőre, érzelmeiket tudnak kiváltani belőle.

Erdélyi magyar képzőművésznek a népművészet, népelet ihlette alkotásait szándékszik bemutatni a jelen ismertető. Egy alkotó műveit, akit a falu küldött, aki vissza-visszatér a falusi környezetbe alkotni, álmodni, élni. Kádár-Dombi Péter kisplasztikai, agyagszobrai szolgáltatják a tárgyi alapot.

A Nagy-Homoród folyó mentén felsorakozó falvak, Abásfalva, Bágy, Gyepes, Homoródkeményfalva, Homoródremete, Homoródszentpál, Homoródszentpéter, Kénos, Lókod, Recsenyéd, Városfalva, a kistérség központja, Homoródszentmárton bájos természeti táj- valamint változatos néprajzi térképe sajátos székely értékrendet képvisel. A térség falvaiban máig fennmaradtak a jellegzetes építészeti emlékek, fellelhetőek a hagyományos utcarészek (pl. Homoródkeményfalva, Kénos, Homoródszentmárton-Bükkfalva), az itteni építészeti hagyományra hatással lévő kőhalomszéki szász stílus is tetten érhető. Ipari létesítményekben szegény, de folklórbán, népművészetben annál gazdagabb, változatos, sajátos természeti tájjal megáldott vidék ez.

Ilyen, székely értékrendet fenntartó, hagyományörző családban látta meg a napvilágot, innen indult el Kádár-Dombi Péter, aki 1955. január 22-én született Homoródszentmártonban. Édesanyja tisztviselő, édesapja az alapfoglalkozás, a mindennapi megélhetést biztosító földművelés mellett a népi mesterségek közül a faragás- és a bútorfestés rejtelmét sajátította el és művelte. Az ifjú Pétert édesapja mellé szegődve, már zsenge korban hatalmába kerítette a maradandó szépség igézete, elkísérte őt motívum- és formakincsgyűjtő útjaira, valamint részt vállalt, segítséget nyújtott édesapjának a faragó- és festési munkálatokban többek között

kopjafák, festett templomi bútorzatok kerültek ki kezük alól. Például a homoródszentmártoni unitárius templom bútorzata is Kádár-Dombi Mózes népművész keze munkáját dicséri. A népművészet gazdag forma- és színvilága, a székely hagyományörző faluközösség megtartó ereje mellett Kádár-Dombi Péter, az ugyancsak homoródszentmártoni születésű Román Viktor szobrászművész alkotásainak forma- és motívumvilágát is feltarisznyálta magának útravalóul, az iskolai, majd a nagybetűs életévekre. Elemi iskolai tanulmányveit Székelyudvarhelyen, a Dr. Petru Groza középiskolában (a mai Tamási Áron Gimnáziumban) töltötte, érettségi után pedig a marosvásárhelyi Tanárképző Főiskola fizika–kémia szakán szerzett tanári oklevelet. Székelykeresztúron, majd méginkább Marosvásárhelyen ismerkedett meg behatóbban a pezsgő polgári, művészeti élettel: kiállításokat látogatott, színházba járt, sőt belekóstolt a filmezés, fotózás rejtelmeibe is. A főiskola befejezése után egy évre igencsak távol került szülőföldjétől, a kor kötelező hatalmi intézkedésének következményeképpen a Csángóföldre, a Tázló-völgyi Frumósza, Szépfalu (románul Frumoasa) nevű településre helyezték ki tanárnak. Visszaemlékezéseiben elevenen él az itteni vidék mássága, a szülőföldi tájjal, berendezkedéssel szemben, az a szegénység, mely, bár fellelhető volt mindenhol az államszocializmus korában, itt még szembetűnőbb formát öltött, például a kenyérhiány. Kuriózusként emlékszik arra a számára meglepő mozzanatra, amikor a falusi lakodalomban hófehér veknit vágtak fel szeletekre, és süteményként szolgálták fel a vendégseregnek.² Az egyéves ott-tartózkodása után rövid ideig Csíkszentmihályon tanított, majd 1983-tól életének egyik fontos állomásán, Korondon folytatta életét és munkásságát családjával együtt.

Kádár-Dombi Péter számára a Korondon töltött évek voltak egyéniségének, művészi szemléletének meghatározó esztendei. Saját bevallása szerint is, élete egyik legfontosabb állomása volt Korond, a *szépteremtő fazekasfalu*. A korondi tartózkodás hosszára sikeredett, a község mintegy fogta, visszatartotta a lelkes fiatal házaspárt: egészen 1996-ig, kerek tizenhárom esztendeig. Több munkakörben is tevékenykedett; tanárként, majd az 1990-es politikai változások után a helyi középiskola igazgatójaként oroszánrészt vállalt a közösségi élet megszervezésében.

² Interjú Kádár Dombi Péterrel. 2018. december 9., Székelyudvarhely, kérdező Doszlop Lídia.

A változáshozta lehetőségeket kiaknázva felismerte a megújulás fontosságát, nem félt annak buktatóitól, tudta, hogy kötelezettségei vannak a befogadó közösség iránt. Aktívan részt vállalt a testvértelepülési kapcsolatok kialakításában, fontolgatván a lehetőségeket, melyek Korond szellemi, művelődési és művészeti életét pezsgőbbé, még vitálisabbá tehetnék a változás adta körülmények közepette. Ott bábáskodott, felelősségteljes műhelymunkát végezve feleségével, dr. Csíffó Júliával, a Firtos Művelődési Egylet megalakulásánál.

Több szellemi értéket képviselő személyiség született, illetve töltött el rövidebb-hosszabb időt Korondon, ezzel gazdagítva szellemi kincseit, pl. Ambrus Lajos, Szócs Lajos, István Lajos, Czegő Zoltán, Benczédi Sándor, Haáz Sándor, Bölöni Domokos, Majla Sándor, Korondi Kovács András, Ráduly János, Páll Lajos, Tófalvi Zoltán, Kedei Zoltán. A szellemi értékteremtők mellett ott voltak mindenkoron a népi fazekasmesterség jelei, a kortársak: Páll Antal, Páll Ágoston, Györfi Imre, Páll Magdi, Józsa János, Máté Kati Imre, Máté Kati István, Máté Száraz András. Kádár-Dombi Péter évekig csendes szemlélője volt az agyagba mintázott festett csodáknak. Eljárogatott a műhelyekbe, szóba elegyedett a mesterekkel, kérdezett, impressziókat gyűjtött, táplálkozott. Lelkének redőibe helyezte, ülepítette az agyagművesség szépséges titkait. De a szemlélő státusból az idő teltével aktív érdeklődővé, kérdezővé vált, a technikát, az anyagok, a korongozás, virágozás műveleteit illetőleg. Főbb szakmai tanácsadója István Lajos keramikus volt, és nem véletlen, hogy Bandi Dezső népművelővel is összehozta a sors. Őt a kerámia-festő körök oktatójaként hívták meg Korondra mint szakértőt. A népi motívumok festését tanította fiatal lányoknak, asszonyoknak. Egyik alkalommal a fiatal tanár is „megkívánta” az agyagot, olyannyira, hogy Száraz Andrástól egy „bog” agyagot kért, azt gyúrta, formázta, alakígtatta, mígnem elfogadható, besorolható figura született belőle. Innen kezdve már nem volt visszaút. És az időzítés sem a véletlen műve. Bár ekkor még nem volt világos számára, hogy nonsokára elhagyja Korondot, mintegy tudatosan kezdte el éppen az utolsó korondi éveiben a tényleges munkát, az agyag kisplasztikák formázását, amikor elérkezettnek érezte az időt, hogy az évek folyamán felhalmozott esztétikai és technikai tudást hasznosítsa, a kezdeti lépéseket még Korondon tegye meg, de utána még épp időben elszakadjon a fazekasvilág hatásától, és teljesen új környezetben a saját sugallataira figyelve, önálló útját járassa művészetében. Hatással voltak munkásságára Benczédi

Sándor kisplasztikái is, melyekből sokat őriznek Korondon, így alkalma volt több alkotást is látni belőlük. Orbán Judit agyag kisplasztikái is ihlették, sőt ösztönzőleg is hatottak rá, tudván, hogy ő is élete delén kezdett el szobrászkodni. Tudta azonban, hogy a felgyülemlett tudás, melyet csendes szemlélőként, kérdezőként felhalmozott, nem elegendő az alkotási munka folytatásához, ezért autodidakta módon behatóan tanulmányozta a kapcsolódó szakirodalmat, szorgalmasan és lelkesedéssel látogatta a kiállításokat, tárlatokat.

A határok szabadabbá válásával már 1990-ben lehetősége nyílt Franciaországba utazni, felkereste Román Viktor szobrászművészt, földijét, Nogent sur Marne-i műtermében. Tartalmas, emlékezetes hosszú beszélgetés koronázta a művésznél tett látogatását, mely találkozás mély nyomot hagyott benne mind e mai napig. Román Viktor alkotásai mellett Constantin Brâncuși szobrai álltak, állnak közel hozzá, azokat tanulmányozta behatóbban. De mit ábrázolnak, mit sugallnak nekünk Kádár-Dombi Péter térbeli agyagplasztikái? Egy sajátságos, erdélyi, székely életformát jelenítenek meg, mely még pár évtizeddel ezelőtt teljességében természetes volt, és bár napjainkban felerősödött a modernizációs hullám, mára sem halt ki teljesen. Megformált alakjai nem balladisztikus, mesebeli szereplők, hanem élő emberek. Ötvözi a lelkében felgyülemlett gyerek- és ifjúkori szépségek, valóságok képét a mai világban még fellelhető hagyományörző és hagyománytisztelő, keresztény értékrendet valló falusi székely, erdélyi magatartást mutató egyének képével, így marad hiteles és szerethető alkotásaiban. A szobrászművész nem tipizál, ő olyanak mutatja a székely atyafit, a székely asszonyt, ahogyan ő látta szülőfalujában, szűkebb pátriájában, Erdélyben. Kisplasztikái lírai kompozíciók is egyben, mesterségeket, élethelyzeteket elevenítenek meg, szobrainak tematikai gazdagsága a székely nép lelki gazdagságát próbálja elénk tárni a maga valóságában. Kádár-Dombi Péter agyagszobrai mesélnek. Dialógust kezdeményeznek. Továbbgondoljuk a megjelenített karaktereket. Elképzeljük, mi történne, ha megelevenednének. Sőt, annak sem tudunk ellenállni, hogy ne szövjük tovább a történetet. És itt a lényegre érzett rá Kádár-Dombi Péter, a művészet lényegére. Elvisz bennünket magával egy sajátos világba, a saját maga alkotta mosolygós-humoros-keserédes, olykor groteszk világba. Kádár-Dombi Péter mer látni és láttatni, az emberi természetet, a globális világ szereplőit a maga gyarlóságaival, magasztosságaival, hibáival és szerethetőségeivel formázza agyagba mint-

egy azt mondva: ilyenek vagyunk mind. Emberszeretete, vidámsága az, amit átruház alkotásaira is. Érdekes módon az emberi arcokat többnyire mosolygósra formázza. A véletlen műve? Nem hinném. Mindez saját szelíd, mosolygós lelki alkatából fakad. Továbbgondolva allegorikus alapja is van mindennek: a székely humor, a borúból is derűt kovácsolni elv az alapja a vidám, mosolygós arckifejezésnek. Pletykálgató asszonyok arcán ragyog a nevetés, éppen szomszédasszonyuk lányát beszélnek ki, kötényes férfi, aki csupán néhány percre megáll szemlélődni munka közben, szelíd tekintettel, még a nehéz terhet cipelő férfi arcát sem a szenvedés uralja, mind-mind vidámak. A disznót fogó atyafiaknak valószínűleg valami jó történet juthatott eszükbe, hiszen igencsak vidám az arckifejezésük, és emellett persze a disznótoros vacsora kecsegtető kilátása is eleve jókedvet gerjeszt. De vidám figyelemmel, élvezettel hallgatják a vasárnap délutáni felolvasást a falubeliek, egy nő és egy férfi a hármaskisplasztikán, az egymással párbeszédet folytató mellszobrok pedig ugyancsak vidáman folytatnak eszmecserét az élet nagy dolgairól. A könyvből felpillantó férfit is boldogítja a látvány, olyan, mintha az odébb játszadozó unokáira pillantana, vagy az olvasmány kellemes és nosztalgikus emléket ébresztene benne. A kenyérdagasztás sem kényszermunka a nőnek, mosolyogva végzi. A templomból hazafelé tartó asszonyok kezükben énekeskönyvvel, arcukon elégedett, megbékélt mosollyal pár szót váltanak egymással elvállás előtt. De van itt botjára támaszkodó bajszos székely atyafi, aki gondolataiba, netán gondjaiba merül, őt meg sem merjük szólítani, hogy ne zavarjuk önreflexiójában; női és férfiarcok agyagba formázva – egytől egyig kedvelhető figurák. A művész térben formázza meg a hagyományörző falu embereit, életképekben, mesterségek gyakorlásában örökítve meg őket. Kádár-Dombi Péter kisplasztikai talán Benczédi Sándor szobrász, keramikus alkotásaival rokoníthatóak. De míg a Benczédi-szobrok már-már ironikusak, szatirikusak, a Kádár-Dombi Péteréi esendő, életvidám, életrevaló karakter-formák. Bátran nevezetjük portré-karikatúra szobrásznak.

Kádár-Dombi Péter saját bevallása szerint napközben is többször gondolataiba mélyülve, újabb és újabb megvalósítandó életképek, arcélek megtervezésén töpreng, hogy otthon berendezett műtermébe érve azokat megvalósíthassa. Papírvázlatot ritkán készít, leginkább plakettek esetében alkalmazza a rögzített vázlatot. Ő lelkében hordja, tárolja vázlatait. Az évek múltával egyre jobban érezte, érzi, hogy a kezdetben

saját kedvtelésére és szabadideje kreatív kitöltésére végzett agyagformázás kezdett elhatalmaskodni az életén, és vált fokozatosan tudatos művészi alkotómunkává. Így teljességgel bizonyosság lett számára, hogy élete elválaszthatatlanul összefonódik a szobrászattal. Szobrászattal, igen, ez a helyes megfogalmazás, hiszen nem csak agyag kispasztikákat alkot, hanem a fa és természetes kő használata sem idegen tőle. Az agyagtól a kőig a fa képezte alkotói munkásságában az átmenetet. Úgy öt éve, a homoródszentmártoni alkotótáborban, Bara Barnabás szobrászművész ösztönzésére fába álmolta lélekrezdüléseit. „Míg az agyagot formázom, addig a kőbe bele kell képzelni a készülő művet. Sokszor a kő természetessége hozza a formát, az elsődleges mondanivalót.”³

Kádár-Dombi Péter kispasztikáin a népi életet jeleníti meg. „Gyermekkorom emlékei, a mulatságok, elevenen élnek bennem. Most is emlékszem, sose felejttem el kire gondolok amikor megformálom. [...] Visszatérve a szülőfalumba elképzelem, egy-egy házban ki lakott...”⁴ Kenyérbevetés, dagasztás, disznóölés, a cipésmester amint cipőt szegez, a fakánalkészítő, faragómester, favágó, a földműveléshez kapcsolódó tevékenységek megjelenítése, a keresztet vető székely asszony, amikor a kenyeret szeli, a frissen sült kenyeret megverő asszony, a puttonos szőlőhordó figura, templomba tartó asszonyok, táncoló férfi, a kovácsmester egy kis kalapáccsal és inasa egy nagy kalapáccsal – a kispasztikák nem csak statikusak, hanem mozgásban megörökített agyagmunkák.

Bár művészetében új utakat is keres, erről így vall: „párhuzamosan a modern, minimalista szemléletet alkalmazva (lásd kő- és fafaragások, kispasztikák) megmaradok a népi élet megjelenítése mellett, ezek mind emlékekből jönnek elő.”⁵

³ Interjú Kádár Dombi Péterrel. 2018. december 9.

⁴ Interjú Kádár Dombi Péterrel. 2018. december 9.

⁵ Interjú Kádár Dombi Péterrel. 2019. szeptember 6., Makfalva, kérdező Doszlop Lídia, saját jegyzet.

Irodalom

Kedei Zoltán

1979 Üzent értünk Nagy-Homoród mente. *Falvak Dolgozó Népe Népe*
XXXV. 39. Szept. 29. 4.

Reprezentarea vieții populare în opera artistului plastic Péter Kádár-Dombi

Studiul analizează opera inspirată de viața populară, din arta populară a unui artist plastic. Personajele sunt figuri realiste, compozițiile reprezintă diferite meserii, situații de viață caracteristice. Sculptura autorului prezintă bogăția vieții spirituale a seculor.

The Representation of Folk Life in the Works of Artist Péter Kádár-Dombi

The present work intends to describe the works of the Hungarian artist of Transylvania inspired by folk art and village life, clay sculptures of Péter Kádár-Dombi. His formed figures are not balladistic, fairy-tale characters, they are living people. His sculptures are lyrical compositions as well, they evoke crafts and life situations, the thematic richness of his sculptures tries to reveal to us the spiritual richness of the Szekler people in its own reality.

Képek

1.

2.

3.

4.

5.

6.